

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Дипломна робота бакалавра

з теми:

«Антигетьманський переворот і прихід до влади Директорії УНР»

Виконала: студентка 4 курсу,
Ist1-B16 групи
спеціальності 014.03. Середня
освіта (Історія)
Євань Надія

Кам'янець-Подільський-2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ	
РОЗДІЛ II. УТВОРЕННЯ ДИРЕКТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ	6 11
1.1. Антигетьманська опозиція в Українській Державі (кінець квітня – середина листопада 1918 р.).	
1.2. Підготовка повстання та утворення Директорії УНР.	
РОЗДІЛ III. ХІД АНТИГЕТЬМАНСЬКОГО ПОВСТАННЯ (ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ 1918 р.)	28
РОЗДІЛ IV. ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРІЇ УНР (ГРУДЕНЬ – СІЧЕНЬ 1919 Р.)	35
3.1. Політична ситуація в УНР наприкінці 1918 – на початку 1919 р.	
3.2. Військова присутність Антанти на Україні. Друга війна УНР з радянською Росією.	
3.3. Конгрес трудового народу України та проголошення злуки українських земель.	
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. В історії кожного народу періоди піднесення, стрімких злетів нерідко змінюються стагнаціями, болючими падіннями. Після серйозних невдач і прикрих поразок настають часи торжества національної ідеї, могутніх проривів, що ведуть до вершин соціального прогресу. Не є винятком у цьому плані й історія українського народу. Тим-то кожен крок минулого досвіду однаковою мірою повчальний і цінний для нинішнього покоління українства, якому на зламі ХХ-ХХІ ст. долею призначено нести естафету.

Однак рівнозначного, «математичного», балансу інтересів щодо всіх без винятку етапів розвитку нації і держави, природно, бути не може. В епіцентр суспільної уваги передусім потрапляють ті історичні епохи, які умовно можна назвати своєрідними апогеями, вищими точками цивілізаційного поступу, історичні моменти, якими особливо гордий народ.

Саме такими, особливими, «вершинними» є всі підстави вважати події Української революції 1917-1920 рр. В один ряд із ними можна поставити хіба що дві історичні доби – національно-визвольну революцію середини ХVІІ ст. під проводом Б. Хмельницького і здобуття Україною незалежності на рубежі 90-х рр. ХХ ст.

Актуальність бакалаврської роботи полягає в тому, що Українська революція 1917-1921 рр., зокрема період Гетьманату та початок Директорії, стала періодом, який багато в чому визначив подальші шляхи розвитку українського народу, спричинила до істотних змін в житті та поглядах населення.

Об'єктом дослідження є коло політичних та соціально-політичних аспектів, які призвели до повалення Гетьманського режиму в Україні і створення Директорії.

Предметом дослідження є підготовка, перебіг та наслідки антигетьманського повстання на Україні в листопаді-грудні 1918 р. та прихід до влади Директорії УНР.

Географічні межі дослідження охоплюють територію, на яку поширювалась влада Директорії УНР. Межі цієї території змінювались у зв'язку з перебігом воєнних дій на території України.

Хронологічні рамки роботи. Нижня часова рамка співпадає з періодом зародження опозиції гетьманському режимові в українському суспільстві (утворення УНДС в травні 1918 р.), верхня – визначається періодом організаційних змін в країні за влади Директорії (Трудовий Конгрес та проголошення об'єднання території України в кінці січня 1919 р.). Проте в роботі дослідник свідомо виходить за нижню хронологічну межу, коли це необхідно для з'ясування передумов та причин антигетьманського повстання.

Мета бакалаврської роботи полягає в тому, щоб на основі наявних джерел, документів, матеріалів, опублікованої статистики, наукового доробку вчених з'ясувати причини, висвітлити процес підготовки, хід та наслідки антигетьманського повстання в листопаді-грудні 1918 р.

Виходячи з мети дослідник поставив перед собою наступні завдання:

- охарактеризувати процес зародження опозиції гетьманському урядові в Україні;
- з'ясувати, як відбувалась підготовка повстання і яку роль в цьому відіграла Директорія;
- висвітлити хід повстання;
- простежити політичну ситуацію в Україні після приходу до влади Директорії;
- визначити вплив перебування іноземних військ на території країни на внутрішньополітичні процеси тощо.

Методологічною основою роботи є принцип історизму, який передбачає об'єктивне вивчення подій і явищ на основі науково-критичного використання джерел та літератури. Використано також принципи наукової

об'єктивності, конкретності. При розв'язанні поставлених завдань дослідником застосовано такі методи дослідження: аналіз науково-історичної літератури; ознайомлення, вивчення та узагальнення архівних матеріалів, історико-статистичний, історико-хронологічний, історико-порівняльний.

Практичне значення дослідження випливає з того, що фактичні матеріали дипломної роботи можуть бути використані при написанні рефератів, курсових робіт з історії України, при викладанні курсу історії України в школах, ВНЗ.

В **структурному плані** робота складається із вступу, трьох розділів (два з яких мають підпункти), висновків, списку використаних джерел та літератури.

ВИСНОВКИ

Отже, в бурхливому вирі революції, інтервенцій та воєн, які пронеслися Україною протягом 1917-1921 рр., найголовнішою подією безперечно було пробудження українського народу, відчайдушні спроби його кращих синів і дочок відродити і захистити свою державність. Не зважаючи на великі втрати й гідний подиву героїзм своїх прихильників, Українська революція тієї доби в кінцевому результаті зазнала поразки. Національна державність не змогла закріпитись на теренах України. Українська Народна Республіка періоду Директорії, як і її попередниці – УНР доби Центральної Ради та Гетьманська Держава, була ліквідована. Натомість утвердилась на тривалий час українська Соціалістична Радянська Республіка, яка спиралась на військовий та економічний потенціал РСФРР, цілковито підпорядковувалась московському більшовицькому проводу і зберігала власну державність лише суто номінально.

Втрата національної державності і незалежності супроводжувалась також різким погіршенням геополітичного становища українського народу та його етнічних територій. Вони знову були розшматовані та поділені між сусідніми країнами. Причому, якщо раніше українські землі входили до складу двох імперій – Російської та Австро-Угорської, то внаслідок поразки визвольних змагань вони виявились розділеними вже між чотирма державами – Польщею, Румунією, Чехословаччиною та СРСР. Таким чином українське питання не тільки не отримало позитивного розв'язання, а й перспективи його вирішення ще більше ускладнились.

Далеко не завжди на висоті існуючих завдань стояли навіть керівники Української революції. Вони, на відміну від більшовиків, так і не витворили дійсно загальнонаціональної, відповідної до вимог часу ідеології. На жаль, такі найбільш творчі особистості, як В. Винниченко, С. Петлюра, М. Шаповал та інші поступово відходили від керівного проводу і активної державної діяльності, а надійної заміни їм не виявилось. Узагальнюючи свої

болісні роздуми з приводу невдачі визвольних змагань 1917-1921 рр., В. Липинський підкреслював: «Побили себе ми самі. Ідеї, віри, легенди про єдину, всіх українців об'єднуючу, вільну й незалежну Україну провідники нації не сотворили, за таку ідею не бороли, і тому, розуміється така Україна здійснитись, прибрати реальні живі форми не змогла».

Одним з вирішальних факторів поразки українських визвольних змагань стали несприятливі зовнішні обставини для утвердження національної державності: світова війна, в епіцентрі якої опинилась значна частина українських земель; гострі суперечності між провідними державами за сфери впливу і бази сировини, серед яких помітне місце належало Україні; спричинений історичними обставинами розподіл українців по двох ворожих імперіалістичних блоках, що, по-суті призвів до братовбивчої війни, міжнародна ізоляція України, особливо після поразки Німеччини та Австро-Угорщини, на підтримку яких спирався гетьман П. Скоропадський, не маючи надійного власного війська тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Періодична преса

1. Відродження. – 1918. – 27 грудня. – Ч. 220.
2. Вісник Української Народної Республіки. – 1918. – 21 грудня. – Ч. 3.
3. Життя Поділля. – 1918. – 31 грудня. – №. 13.
4. Наш шлях. – 1919. – 13 грудня. – Ч. 17.
5. Робітнича газета. – 1919. – 21 січня. – № 438.
6. Трудова республіка. – 1918. – 22 грудня. – №4.
7. Трибуна. – 1918. – 19 грудня. – Ч. 2.
8. Україна. – 1919. – 15-16 листопада. – Ч. 91.

Опубліковані джерела

9. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції (марець 1917р. – грудень 1919 р.) / Репр. відтвор. вид. 1920р. Київ: Політвидавництво України, 1990. Ч.2. 328 с.
10. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1918 рр.) // Український історичний журнал. 1993. №7-8. С. 102-114.
11. Петлюра С. Статті, листи, документи. Т.ІІІ. Упорядник В. Сергійчук. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. 616 с.
12. Симоненко Р.Г., Реєнт О.П. Українсько-російські переговори в Москві (січень-лютий 1919 р.): Збірник документів. Київ: Інститут історії України НАН України, 1996. 85 с.
13. Скоропадський П. Спомини / Передмова Г.В. Папакіна. Київ: Україна, 1992. 112 с.
14. Солуха П. Договір з Москвою проти гетьмана П. Скоропадського. Б.м., 1973. 360 с.
15. Стахів М. Україна в добу Директорії УНР. В 3х т. Т.3. Україна між двома силами. Скрантон, 1963. 278 с.

Наукові статті та монографії

16. Бойко О. Український національний союз і організація протигетьманського повстання // Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 рр. Київ, 2002. С. 157-174.
17. Борлодяну-Бирладник В. Повстання проти П.Скоропадського. Причини і наслідки // Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті П. Скоропадського (1878-1945). Київ: Академпрес, 1993. С. 83-94.
18. Вальковський Р. Листопадове повстання 1918 р.: «петлюрівська авантюра» чи «національна революція» // Гетьман П. Скоропадський та Українська держава 1918 р. Друга міжнародна наукова конференція. Київ: Б.в., 1999. С. 251-256.
19. Горак В.С. Літопис Української революції. Книга П.О. Христюка «Замітки і матеріали до історії Української революції»: історіографічний аналіз. Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. 103 с.
20. Гошуляк А. Причини антигетьманського повстання під проводом Директорії // Гетьман П. Скоропадський та Українська держава 1918 р. Друга міжнародна наукова конференція. Київ, 1999. С. 219-222.
21. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації XIX-XX ст. Київ: Генеза, 1996. 37 с.
22. Гриценко А. Прем'єр-міністри України часів Директорії (кінець 1918 – 1920 рр.) // Київська старовина. 2001. №4. С. 141-150.
23. Дорошенко Д. Історія України 1917-1920 рр. В двох томах. Т.ІІ. Українська гетьманська держава 1918 року. Київ: Видавництво Темпора, 2002. 351 с.
24. Кліщинський П.В. Антигетьманський переворот: підготовка, хід, наслідки // Поділля у добу Української революції 1917-1921 рр.: матеріали круглих столів. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2013. С. 81-88.
25. Копиленко О., Копиленко М. «Друга» УНР: спроба історико-теоретичного аналізу // Право України. 1996. №8. С. 54-60.

26. Кравчук К. З досвіду державотворення України періоду Директорії // Право України. 2005. №2. С. 114-117.
27. Кульчицький С.В. Місце гетьманської держави в українському державотворчому процесі 1917-1920 рр. // Гетьман П. Скоропадський та Українська держава 1918 р. Друга міжнародна наукова конференція. Київ, 1999. С. 10-12.
28. Кульчицький С.В. Українська держава часів Гетьманщини // Український історичний журнал. 1992. №7-8. С. 60-79.
29. Литвин В. Історія України (у 3-х томах). Т. III. Новітній час (1914-2004). Кн.1 Київ.: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. 304 с.
30. Литвин В. Україна: доба війн і революцій (1914-1920 рр.). Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2005. 832 с.
31. Лозовий В.С. Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. 224с.
32. Лозовий В.С. Поділля в період Гетьманату (1918 р.): Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: «МЕДОБОРИ», 2003. 36 с.
33. Лозовий В.С. Пошук Директорією ідейно-політичних засад відновлення діяльності УНР // Український історичний журнал. 2000. №5. С. 32-37.
34. Мазепа І. Україна в огні в бурі революції 1917-1921. Київ: Темпора, 2003. 608 с.
35. Папакін Г.В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. Київ: Либідь, 2003. 282 с.
36. Пиріг Р., Проданюк Ф. Павло Скоропадський: штрихи до політичного портрету // Український історичний журнал. 1992. №9. С. 91-105.
37. Політична історія України ХХ століття. В 6 т. / Редколегія І.Ф. Курас (голова), Ю.І. Шаповал, Ю.А. Левенець та ін. Київ: Генеза, 2002-2003. Т.

2. Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917-1920pp.). 2003. 488 с.
38. Реєнт О.П. Павло Скоропадський. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. 304 с.
39. Реєнт О.П. Україна між світовими війнами (1914-1939 рр.). Події. Люди. Документи: Нариси історії: Навчальний посібник. Київ: Школа, 2004. 544 с.
40. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. // Україна крізь віки. Т. 10. Київ: Альтернативи, 1999. 320 с.
41. Солдатенко В. Еволюція суспільно-політичних поглядів В. Винниченка. Київ: Либідь, 1998. 165 с.
42. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис. Київ: Либідь, 1999. 976 с.
43. Супруненко Н.И. Очерки истории гражданской войны и иностранной военной интервенции на Украине (1918-1920 гг.) Москва: Наука, 1966. 455 с.
44. Табачник Д. Історія української дипломатії в особах: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. 640 с.
45. Удовиченко О. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917-1921. Вінніпег: Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк, 1954. 176 с.
46. Українська революція і державність (1917-1920 рр.). Київ: Парламентське видавництво, 1998. 247 с.
47. Христюк П. Замітки і матеріали до історії Української революції. 1917-1920pp. / Український соціологічний інститут. Фототип. передрук для студій. Нью-Йорк, 1969. 192 с.
48. Чиркова М. Антигетьманське повстання в Полтаві в листопаді 1918 р. // Гетьман П. Скоропадський та Українська держава 1918 р. Друга міжнародна наукова конференція. К., 1999. С. 241-244.

49. Шляхтиченко М. До історії Директорії Української Народної Республіки // Український історик. 1965. №1-2. С. 28-40.
50. Яблонський В. Директорія УНР: від влади п'яти до диктатури одного // Наукові праці історичного факультету Кам'янець-Подільського державного інституту. Т. 1. Кам'янець-Подільський, 1995. С. 251-255.
51. Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920 рр.: спроби творення і причини поразки. Київ: Дух і література, 2003. 767 с.